

De nysgerrige: Offentligheden spiller en afgørende rolle i retssagens ritual

Om podcasten

[Juristeriet - podcast](#)

Fra livebloggende journalister i retslokalet til dybdegående ekspertinterviews, når retsmødet er slut. Mediedækningen af retssager er efterhånden blevet en omfattende affære. Samtidig lader interessen for dækningen ikke til at fejle det mindste. Men forstyrrer alle de nysgerrige blikke ikke processen og det juridiske rum? Og hvad er det egentlig, der fascinerer os så dybt ved retssagen? Det har jeg taget en snak med lektor i retsfilosofi Jakob v. H. Holtermann om i dette afsnit af Juristeriet. Lyt med!

Vært: Emil Tarp Vang

Gæst: Lektor i retsfilosofi Jakob v. H. Holtermann

Hvis du har ris, ros eller gode forslag til udsendelser om jura, så skriv til os på redaktion@jur.ku.dk.

Indholdet af podcasten

Introspeak

Emil Tarp Vang:

I det her afsnit af Juristeriet, skal vi tale om jura som underholdning og herunder måske særligt retssagens underholdningsværdi. For retssagens evne til at betage stadig større publikum er i de senere år blevet til at tage og føle på. Dels har vi set sociale medier flyde over med klip fra celebre tv-transmitterede retssager fra USA, og dels ser vi herhjemme omfattende interesse for mediedækningen af grove straffesager. For nylig kunne man ovenikøbet læse, at der ud på natten havde dannet sig kø udenfor en retsbygning i Aalborg, hvor et retsmøde i en drabssag skulle foregå den følgende morgen. Her var personer uden nogen egentlig tilknytning til sagen rejst til Aalborg for at følge med fra tilskuerrækkerne.

Offentlighedens fascination af retssager er dog næppe nogen nyhed. Dels har vi tidligere set andre celebre eksempler fra USA, og går vi endnu længere tilbage, bliver det tydeligt, at retssagens skuespil altid har lokket tilskuere til. Noget kunne endda tyde på, at publikummets fascination ikke kun gælder faktiske virkelige retssager, men at retssagens underholdningsværdi faktisk også står ved magt i fiktionens verden. Her kender de fleste retssalsdramaer som klassikeren "To Kill a Mockingbird" eller nyere klassikere som "A Few Good Men", for slet ikke at nævne den syndflod af tv-serier, der kredser om det juridiske rum.

Men hvad er det, der drager os mod retssagen og juraen i en grad, hvor vi opsøger dem som underholdning i både fiktionens og virkelighedens verden? Hvad repræsenterer selve retssagen i vores samfund? Og er det et problem, når retsprocessen bliver til underholdning for masserne? Det har jeg taget en snak med Jacob Holtermann om. Han er lektor i retsfilosofi her på Det Juridiske Fakultet, og så er han optaget af spørgsmål om straf, retfærdighed og juridisk sandhed, så måske han kan gøre os lidt klogere på retssalens appel?

Mit navn er Emil Tarp Vang, velkommen til.

Del 1

Emil Tarp Vang:

Og også velkommen til dig, Jakob.

Jakob v. H. Holtermann:

Mange tak.

Emil Tarp Vang:

Nu skal vi jo tale om retssagens fascinationskraft og underholdningsværdi i dag, men inden vi når helt så langt, så tænker jeg på, om du vil sige lidt om, hvad retssagen egentlig sådan helt grundlæggende repræsenterer i vores samfund?

Jakob v. H. Holtermann:

Ja, vi forbinder retssagen med en oprigtig stræben efter meget, meget grundigt at undersøge faktuelle spørgsmål og fastslå objektivt, så objektivt som det er os muligt, skyld og dermed udmåle straf på et retfærdigt grundlag. Det er en opgave, som den gør sig meget stor umage med; at producere et, i videst muligt omfang, korrekt svar på, hvad der er sket og så dernæst også, hvad skal vi sige, korrekt klassificere den begivenhed i det juridiske system, sådan så vi også ved, "hvad skal vi så gøre med det?" i betydningen afgøre skyld og udmåle en passende straf for denne her handling.

Emil Tarp Vang:

Nu nævnte jeg selv i introspeaket her, at offentlighedens interesse for retssager jo egentlig ikke er noget nyt, altså, historisk set har vi haft offentlige retssager og offentlige henrettelser, men har det historisk set også været et tilløbsstykke på samme måde, som det bliver i dag, altså lige dele, kunne man næsten sige, juridisk proces og underholdning for de fremmødte?

Jakob v. H. Holtermann:

Jo, vi kommer jo ikke udenom, at det har en meget, meget stor fascinationskraft, men offentligheden har i det hele taget altid været en fundamental del af retsvæsenets virkemåde. Man kan være tilbøjelig til at tro, at det er noget nyt denne her *hype* omkring retssagen, men historisk set hvis vi ser på to af de mest formative fortællinger i den vestlige verdens historie, så kender vi retssagen mod Jesus og retssagen mod Sokrates som to definerende, nærmest mytologiske fortællinger. De spørgsmål, man adresserer; "hvad er der sket?", det er som regel om begivenheder, som har, på en eller anden måde, rystet og opbragt offentligheden, borgerne i almindelighed, og de har en stor interesse i at finde ud af, "hvad skete der?" og også i at se retfærdigheden ske fyldest. Og samtidig har magten omvendt en interesse i at legitimere sig og, hvad skal vi sige, synliggøre sin magtudøvelse og fremstille den som værende legitim, og derfor så bliver resultatet offentlige retssager, som tiltrækker et stort publikum.

Emil Tarp Vang:

Ja, så denne her fascinationskraft er jo sådan set rimelig dybt forankret i vores kultur, når man ser på det i det perspektiv. Og det er jo en fascinationskraft, som jo også gennem tiden er blevet udnyttet; vil du sige lidt om det?

Jakob v. H. Holtermann:

Ja, det er jo så også noget af det, der er interessant, når man ser på stater som for eksempel Sovjetunionen, hvor Stalin havde en interesse i at fremstille retsopgøret med eller fremstille henrettelsen af dine politiske modstandere som juridisk legitim; så førte han det ind i en retssag

og lavede de her skueprocesser, hvor det var vigtigt på en eller anden måde at få de skyldige til at tilstå, så man havde, sådan, påstanden om, at det her var en sandhed og en, i den forstand, legitim magtudøvelse. Og så kan vi måske tale om tvetydighederne i det her skueproces-begreb, som på interessant vis er blevet reaktualiseret, hvis vi kommer tilbage til det.

Emil Tarp Vang:

Ja, og det kunne vi jo passende bare kaste os ud i, for hvad har vi af andre eksempler på kompleksiteten i det her skueproces-begreb?

Jakob v. H. Holtermann:

Altså, et af de områder, hvor det her spørgsmål har meldt sig med stor kraft, er et område jeg selv har forsket en del i, og det har at gøre med internationale straffedomstole. Det er, hvad skal man sige, en relativt nyere ting, man så efter Anden Verdenskrig, hvor man sagde, ”vi skal – *never again*”, og ”vi skal – *bring and end to impunity*”, altså slutte straffriheden for de værste forbrydelser. Og det er enormt kontroversielt, fordi det er altid blevet beskyldt for at være det, man kalder *victor's justice*, altså sejrherrens retfærdighed. Og derfor så har de internationale straffedomstole haft et stort behov for at legitimere sig selv, og de er meget omhyggelige med at leve op til retssikkerhedsgarantier og så videre; alle de her processuelle regler, der sikrer sigtedes rettigheder – at man skal bevise skyld hinsides rimelig tvivl og så videre og så videre – netop for at undgå at blive beskyldt for, at dem, der bliver bragt for de her domstole, at det blot er sejrherrens retfærdighed, og at det i virkeligheden er en skueproces netop.

Emil Tarp Vang:

Men det lyder vel fornuftigt nok?

Jakob v. H. Holtermann:

Det er fornuftigt nok, men tvetydigheden i begrebet skueproces er så blevet påpeget af en stor folkeretsjurist, der hedder Koskenniemi, som har talt om, at der er en tvetydighed i skueproces-begrebet eller *show trial*-begrebet, fordi i det omfang vi så som internationalt samfund forsøger at leve op til og respektere de her retssikkerhedsmæssige spilleregler, så giver man også rum for omvendt at dem, der er sigtet og står i anklagebænken i de her sager, de kan bruge scenen som en skueproces i betydningen og en politisk talerstol, hvorfra de kan henvende sig til deres hjemmepublikum og i virkeligheden ignorere eller tale henover selve den juridiske proces og direkte stå og bruge taletiden til at, hvad skal vi sige, politisere det juridiske rum. Og det er et interessant udtryk for de der forskellige dynamikker og kontroverser, der er på spil i det juridiske rum på en og samme tid, hvad skal vi sige, trække det politiske ud af nogle konflikter – det er det, man hævder at gøre – men omvendt kan man også have en interesse i netop at juridificere det politiske tydeligt, sådan som Stalin oprindeligt gjorde.

Emil Tarp Vang:

Simpelthen for at låne lidt af det juridiske rums troværdighed og objektivitet?

Jakob v. H. Holtermann:

Lige præcis – og postulere at man hiver en politisk konflikt ud af det politiske og løser den rent objektivt juridisk, og at det, der finder sted, er ikke en udrensning af en politisk modstander, men derimod en objektiv juridisk identifikation af den skyldige, der skal straffes.

Del 2

Emil Tarp Vang:

Hvis vi så bevæger os lidt videre fra skueprocessen, og tilbage til noget af det jeg nævnte indledningsvis, så må vi jo konstatere, at retssager har en evne til at optage rigtig mange

mennesker. Kan du sige lidt om, hvad der ligesom kan forklare noget af den her fascinationskraft?

Jakob v. H. Holtermann:

Ja, hvis vender tilbage til det her spørgsmål med noget af fascinationskraften, eller hvorfor det optager den almindelige bevidsthed så meget, så kan man sige; noget af det forbrydelse først og fremmest gør, og som er blevet fremhævet af retssociologer og retsfilosoffer, i særdeleshed den franske Durkheim. Han har talt om, at forbrydelse er et angreb på sammenhængskraften; vi føler i samfund en solidaritet, og når vi begår forbrydelser, så bliver den solidaritet, der får samfundet til at fungere, antastet og anfægtet i sin grundvold. Og derfor så er det vigtigt for os som samfund at få genetableret den solidaritet, og retssagen er det redskab gennem hvilket, vi får gjort det; ved at vi får udpeget nogle skyldige, og vi får, hvad skal vi sige, manifesteret effektivt den uret de har påført os og samfundet, og i den forstand rituellet genetableret sammenhængskraften. Så det er også noget af det, man taler om, hvorfor det har denne her massive fascinationskraft i befolkningen; det er fordi, forbrydelsen anfægter vores fælles liv i staten, i samfundet, det at vi har tillid til hinanden, og at vi føler en samfundsmæssig sammenhængskraft, og der kan retssagen medvirke til, er faktisk helt afgørende for, at samfund bliver genetablerede; løbende får genbekræftet den solidaritet.

Emil Tarp Vang:

Så retssagen har sådan set en rituel funktion i vores samfund på den måde?

Jakob v. H. Holtermann:

Ja, lige præcis, og det er også derfor, det er meget, meget vigtigt, at den foregår offentligt, fordi hvis vi ikke officielt til skue for alle får genetableret det, så begynder vi at falde fra hinanden som samfund, og så bliver det enhver mand for sig selv, og samfundet kan billedlig talt kollapse ind i det, man i politisk filosofi historisk har omtalt som naturtilstanden, altså hvor det er enhver mand for sig selv, og det ender i alles krig mod alle. Hvorimod hvis man ser, at retfærdigheden sker fyldest, så kan man bedre acceptere det afkald i personlig frihed, der følger af at indtræde i et samfund og leve under de fælles regler, som vi objektivt har nedfældet i loven.

Emil Tarp Vang:

Men tror du, at det, hvad skal man sige, livsbekræftende element i retssagen også er noget af det, der ligesom drager offentligheden mod retssagen, altså er det noget af attraktionen, tror du?

Jakob v. H. Holtermann:

Helt afgjort, fordi den i en vis forstand er det, der bekræfter for os alle sammen, at det er det værd at leve i samfundet i stedet for, at enhver tager sig til rette for sig selv. Det der jo også er fascinerende ved retssagen og er et formål den udfylder, det er netop, at den sådan stiliseret bryder de her spørgsmål ned på en måde, som er let at følge. Der er en enorm kompleksitetsreduktion i retten; det er noget det, den er allermest kendetegnet ved. En almindelig erfaring, vores studerende har, det er, når de har læst i nogle år, så begynder de at tænke juridisk, og de begynder at tænke med det apparatur, hvor de bryder problemstillinger ned til deres juridiske kerne. Og det de først oplever, når de begynder at kunne det, det er, når folk kommer til dem med deres problemer, for eksempel, jamen: ”Nå, du er ved at studere jura, jeg har en konflikt med min nabo, og det startede med engang, hvor de havde glemt at feje deres fortov, og så hilser de aldrig, når jeg kommer forbi og så videre...”, og der sidder de jurastuderende, de siger altid: ”Jamen, det er jo ikke det, der er juridisk relevant – glem alt det, vi skal ned til det, der ifølge loven faktisk er vigtigt, og så skal vi si alt det andet fra.” Og det er en svær proces, fordi vi som borgere lever i livsverdenen, der er fuld af ting, som vi finder vigtige, men de bliver reduceret til spørgsmål, der på en eller anden måde er objektiviseret i lovgivningen

som de juridiske relevante. Og der sker en enorm, hvad skal vi sige, transformation af virkeligheden, når den skal ind i det system, og det er også noget af det, vi jo også sådan rent, hvad skal vi sige, intellektuelt er fanget af, når vi ser fiktion, der behandler retssager; det er det der med; ”*Objection, Your Honor*”, når et eller andet vi alle sammen synes er helt rimeligt bliver sagt, men nej, det må ikke komme ind i rettens form, der skal juryen bedes se bort fra, og så videre, det her vidnesbyrd.

Emil Tarp Vang:

Så det er ligesom, det er også nogle regler, der på en eller anden måde formår at ordne noget af den sociale kompleksitet, vi lever i, og der tænker jeg bare, der hjælper det vel også det her med, at retten har afgørelsespligt, for eksempel, ikk’?

Jakob v. H. Holtermann:

Lige præcis, det er jo også noget af det, der er meget, meget interessant, fordi nogle gange uden for retten der kan vi jo være fristede til at sige, ”Det ved vi simpelthen ikke, vi er nødt til at undersøge det lidt mere, ” ikk’? I særdeleshed i filosofien der er det der, man altid er, at spørgsmålene er altid så dybe, så vi slet, slet ikke kan komme til en afgørelse. Men retten beskæftiger sig meget, meget grundigt med ting, altså, hvor tit bruger vi flere uger på at undersøge nogle spørgsmål? Men den er nødt til at nå til en afgørelse; det er en del af den sociale kontrakt, vi har indgået med juraen, det er, at den, til gengæld for alle de midler vi poster i den, så kommer den med nogle autoritative svar på, hvad det er, vi spørger den om. Og det kan for eksempel være, eller er jo i en nøddeskal, i særdeleshed skyldsspørgsmål, og der har vi i det danske retssystem og altovervejende i alle retssystemer etableret det sådan, at udfaldsrummet er binært, altså skyldig eller ikke skyldig; det er de to muligheder, og det skal den komme med; der er afgørelsespligt. Vi kan ikke leve med, at den siger, ”det må forblive uafklaret”, det kan vi ikke sige.

Del 3

Emil Tarp Vang:

Vi nærmer os enden, og nu startede jeg med at spørge retorisk, om det er et problem, når retsprocessen på den her måde bliver underholdning for masserne, så nu kan jeg passende spørge ikke retorisk: Er det det? Er det et problem, tænker du?

Jakob v. H. Holtermann:

Altså, det kan det i høj grad godt være, hvor underholdningsmomentet kommer til at fylde for meget. Altså, vi har jo offentlighed i retsplejen i Danmark, så det vil sige, at straffesager som hovedregel, altovervejende hovedregel, er offentlige; man kan gå ind i en hvilken som helst byret, landsret, højesteret sådan set – byret i hvert fald og landsret, og følge en retssag i Danmark. Men der er også den risiko forbundet med det – vi tv-transmitterer ikke retssager, og det er jo – hvis offentlighedsprincippet skulle føres til sin naturlige konklusion, så kunne man sige, så skulle det jo være synligt for alle hele tiden, og når man ikke gør det, så er det jo nok ud fra en forståelig, og mine øjne rimelig, bekymring for, at så kan, hvad skal vi sige, offentlighedens blik begynde at dominere, og man kan begynde som måske dommer at lade sig dominere af hensyn, der ikke er strengt saglige og i stedet begynde at tænke på ”hvordan tager jeg mig ud på tv?” og ”hvordan styrer jeg mit retslokale?” og så videre. Og det var jo også nogle af de overvejelser, som Rigsretten havde, da man skulle overveje, om man skulle, hvad hedder det, tv-transmittere rigsretssagen imod Inger Støjberg. Jeg var så en af dem, der faktisk gjorde mig til talsmand for, at det burde man gøre, og det var sådan set ud fra en opfattelse af, at der var en udbredt opfattelse på daværende tidspunkt af, at retssagen jo alligevel var politisk, og at det i bund og grund blot var, i den forstand, en skueproces blandt hendes tilhængere og kritikere, og der var min opfattelse, at hvis man faktisk havde tv-transmitteret, således som man gør med de

store internationale straffesager, fra tribunalen fra det tidligere Jugoslavien for eksempel, så kunne det også have den effekt, at befolkningen kunne få en respekt for den juridiske proces for retssagen; se at det faktisk er en proces, der ikke er drevet af politik, men følger rettens grundlæggende spilleregler, som giver mening, fordi de er egnede til at netop producere den sandhed, som vi grundlæggende er nysgerrige efter, og retfærdigt indplacere den i vores system af love og regler, således at vi kan lade os overbevise om, at retfærdigheden er sket fyldest, og at der ikke har været uhensigtsmæssige politiske og så videre rationaler på spil. Men jeg har sympati for den grundlæggende bekymring for, at det kan tivoliseres, og at det er noget, der skal undgås, hvis vi på den lange bane skal bevare tilliden til retssagen.

Emil Tarp Vang:

Og med det vil jeg bare sige: Jakob Holtermann, tusind tak fordi du kiggede forbi.

Jakob v. H. Holtermann:

Selv tak.

Outro

Lene Juhl Friedrichsen:

Du har lyttet til Juristeriet; en podcast fra Det Juridiske Fakultet på Københavns Universitet. Tak for nu.